

III. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

DOBRO DZIECKA W BRAWIE POLSKIM NA TLE PODSTAWOWYCH FUNKCJI RODZINY

(Ogólnopolska konferencja naukowa w Poznaniu)

W dniach od 22 do 23 maja 1979 r. odbyła się w Poznaniu ogólnopolska konferencja naukowa na temat: Dobro dziecka w prawie polskim na tle podstawowych funkcji rodziny. Współorganizatorami jej były Instytut Badania Prawa Sądowego przy Ministerstwie Sprawiedliwości oraz Instytut Państwa i Prawa Polskiej Akademii Nauk — Oddział w Poznaniu. W konferencji wzięło udział około 70 osób reprezentujących kilka ośrodków naukowych w kraju, przedstawiciele zainteresowanych ministerstw (Ministerstwo Sprawiedliwości reprezentowane było przez dr M. Regent-Lechowicz — wiceministra sprawiedliwości) i organizacji społecznych oraz praktycy wymiaru sprawiedliwości. Szczególnie licznie uczestniczyli w sesji praktycy wymiaru sprawiedliwości z Poznania (Sąd Wojewódzki, Sąd Rejonowy — przede wszystkim sędziowie wydziałów rodzinnych, Prokuratura Wojewódzka, Rada Adwokacka).

Celem konferencji zorganizowanej w Międzynarodowym Roku Dziecka było przedstawienie aktualnych rozwiązań prawa rodzinnego i polityki społecznej PRL w stosunku do dziecka i ocena (Obowiązującego stanu z punktu widzenia dobra dziecka. Obrady otworzył z ramienia Instytutu Państwa i Prawa PAN prof, dr Z. Radwański. W pierwszym dniu obrad przewodniczyli kolejno: doc. dr habil. W. Michalski — Dyrektor Instytutu Prawa Sądowego oraz prof, dr J. Ignatowicz, natomiast w drugim dniu przewodnictwo należało do prof. dr. J. S. Piątowskiego.

W pierwszym dniu obrad wygłoszone zostały trzy referaty: dr M. Regent-Lechowicz: „Ochrona dobra dziecka w Polsce w aspekcie prawa międzynarodowego”, prof, dr Z. Radwańskiego: „Pojęcie i funkcje »dobra dziecka« w polskim prawie rodzinnym” i dr W. Stojanowskiej: „Problematyka dobra dziecka po rozwodzie”. Dr M. Regent-Lechowicz przedstawiła w swoim referacie rys historii prawa międzynarodowego dotyczącego regulacji pozycji prawnej dziecka. Następnie dokonała analizy obowiązującego w Polsce prawa, z punktu widzenia jego zgodności z uchwaloną przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1959 r. Deklaracją Praw Dziecka, dochodząc do wniosku, że gwarancje udzielone rodzinie i dziecku w przepisach polskiej Konstytucji, a rozwinięte w różnych dziedzinach naszego ustawodawstwa, w szczególności w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym oraz w kodeksie pracy, nie tylko w pełni realizują zasady Deklaracji ONZ, ale w wielu dziedzinach znacznie wykraczają poza jej postulaty. Wskazała także na fakt, iż Polska zawsze aktywnie współdziałała w przygotowywaniu różnej rangi dokumentów międzynarodowych dotyczących praw dziecka. W opracowaniu zwrócono również uwagę na to, że realizowana obecnie w Polsce koncepcja sądownictwa rodzinnego ma za zadanie maksymalną ochronę dobra dziecka. Dr M. Regent-Lechowicz przedstawiła ponadto koncepcję określania przez sąd wysokości alimentów w formie procentu od pobieranego wynagrodzenia, z zaznaczeniem jednocześnie minimalnej ich

kwoty. Z uwagi na duży wpływ spraw o podwyższenie wysokości alimentów jedynie z powodu zwiększenia się zarobków osób zobowiązanych do alimentacji propozycja ta powinna spowodować zmniejszenie napływu tego typu spraw do sądu. Innym zagadnieniem stojącym przed państwem jest doskonalenie systemu adopcji i instytucji rodzin zastępczych.

Prof. dr Z. Radwański w swoim opracowaniu podjął się próby rekonstrukcji pojęcia „dobra dziecka” w świetle kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Doszedł przy tym do wniosku, że termin „dobro dziecka” ma charakter klauzuli generalnej, stanowiąc jedną z zasad współżycia społecznego. Stanowi on również *ratio legis* dla wielu podstawowych instytucji kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, a także dyrektywę interpretacyjną. Po dokonaniu analizy obowiązujących przepisów prawnych oraz bogatego (orzecznictwa Sądu Najwyższego Autor doszedł do wniosku, że przez „dobro dziecka” należy rozumieć sytuację dziecka i to sytuację postulowaną w świetle dominującej w naszym społeczeństwie doktryny moralnej, a znajdującą zarazem wyraz w przepisach prawnych i ustalonej judykaturze sądowej. Jest to model idealizacyjny zorientowany nie tylko na aktualną sytuację dziecka, ale również perspektywiczny i raczej owa dalsza perspektywa ideału dojrzałego członka społeczeństwa zyskuje preferencje w razie kolizji z wartościami rozpatrywanymi jedynie z punktu widzenia aktualnych potrzeb dziecka. Realizacja tego modelu wymaga indywidualnej oceny osobowości i sytuacji dziecka, które sąd powinien uwzględniać podejmując decyzje dotyczące dziecka. Prof. Z. Radwański w konkluzji stwierdził, że pojęcie „dobra dziecka” jest przydatne na gruncie polskiego. Pewna jego niedookreśloność ma duże zalety pozwalające uzupełniać jego treść o nowe osiągnięcia nauki, przede wszystkim psychologii i pedagogiki, oraz o nowe doświadczenia społeczne. Posługiwanie się klauzulą dobra dziecka przez rozsądnego i wspartego poradą rzeczoznawcy sędziego ma tę zaletę, że pozwala w konkretnym przypadku znaleźć najbardziej optymalne rozwiązanie, uwzględniające zarówno indywidualne cechy dziecka, jego konkretną sytuację, jak i stojące do dyspozycji możliwości faktyczne. Całościowe uwzględnienie tych wszystkich czynników nie dałoby się ująć w zespole jednoznacznie i ostro sformułowanych przepisów, choćby nawet przybrały one najbardziej kazuistyczną postać.

Opracowanie dr W. Stojanowskiej poświęcone było problemowi powierzenia władzy nad dzieckiem w wyroku rozwodowym. Na podstawie badań akt spraw rozwodowych krytycznie oceniła ona praktykę sądów, które nie dokładają należytej staranności w przeprowadzaniu postępowania dowodowego niezbędnego do rozpoznania sytuacji dziecka w błędnym przekonaniu, że rozstrzygnięcie sądu zawsze może być skorygowane w trybie art. 106 k.r.o. Tymczasem zastosowanie tego przepisu dopuszczalne jest dopiero w razie zmiany sytuacji w porównaniu z tą, jaka istniała w chwili orzekania przez sąd w sprawie (rozwodowej). Obecne postępowanie sądu może powodować orzekanie rozwodu w sytuacji, gdy przemawia przeciw temu negatywna przesłanka rozwodowa — dobro dziecka, jak i niemożliwość oceny, czy zaszła zmiana okoliczności sprawy uzasadniająca zmianę rozstrzygnięcia co do władzy rodzicielskiej. Krytyce poddane zostało zwłaszcza szeroko stosowane przez sądy pozostawianie pełnej władzy rodzicielskiej obojgu rozwiedzionym małżonkom nad ich wspólnymi dziećmi, które to rozstrzygnięcie w świetle przeprowadzonych badań w zdecydowanej większości przypadków nie jest uzasadnione.

Podstawę do dyskusji w drugim dniu obrad stanowiły referaty dr. T. Smyczyńskiego: „Sytuacja prawna dziecka w rodzinie niepełnej” i dr. habil. A. Strzembosza: „Środki opieki nad dziećmi społecznie zaniedbanymi”. Autor pierwszego z nich poddał analizie przepisy normujące pozycję dziecka w rodzinie niepełnej w sferze stosunków osobowych (stan cywilny, władza rodzicielska) i w dziedzinie stosunków majątkowych koncentrując swoją uwagę na przepisach normujących

obowiązek alimentacyjny oraz pomoc socjalną państwa dla rodziny. W dziedzinie dostarczania środków utrzymania podkreślono celowość szerszego stosowania w praktyce sądowej art. 27 k.r.o., gdy tymczasem występują niemal wyłącznie orzeczenia, którymi zasądzone są alimenty na poszczególnych członków rodziny (art. 135 § 1 k.r.o.). Przez zasądzenie bowiem jednej kwoty, jako udziału w kosztach utrzymania całej grupy rodzinnej, lepiej zaspokajają się potrzeby dziecka wychowującego się z jednym rodzicem, niż przez zasądzenie (indywidualnej renty alimentacyjnej). W referacie pozytywnie oceniona została pomoc finansowa państwa dla rodzin zastępczych, jako odpowiadająca rzeczywistym kosztom utrzymania dziecka w przeciętnej rodzinie. Dr. T. Smyczyński wskazał na konieczność zróżnicowania wysokości zasiłków rodzinnych oraz czasu trwania zasiłku opiekuńczego, w celu uwzględnienia potrzeb rodzin, w których jedno z rodziców samotnie wychowuje dzieci. Wysłany został także postulat wprowadzenia pomocy materialnej z zabezpieczenia społecznego dla matki wychowującej samotnie dziecko pozamałżeńskie. Świadczenia dla samotnych rodziców powinny mieć charakter kompensacyjny i przysługiwać tylko tym rodzinom, które należą do najuboższych warstw ludności.

Dr habil. A. Strzembosch w swoim referacie zwrócił uwagę na skalę zjawiska dzieci społecznie zaniedbanych lub tym zagrożonych. Po dokonaniu systematyzacji środków opieki oraz źródeł tworzenia się kategorii dzieci społecznie zaniedbanych, przedstawił ustawowe środki opieki o charakterze generalnym oceniając zdecydowanie negatywnie sposób regulacji zasiłków rodzinnych (ich wysokość i rozdział oraz zasiłki dla rodzin „uprzywilejowanych”), a także innych środków pomocy socjalnej państwa (żłobki, przedszkola itp.). Negatywnie oceniona została także regulacja środków o charakterze specjalnym (rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka). Oprócz propozycji odmiennej regulacji wskazanych wyżej zagadnień postulowana była także rozbudowa placówek typu internatu dziennego, oparcie placówek typu domu małego dziecka na modelu małego internatu, przekształcenie domów małego dziecka w placówki zbliżone do pogotowia opiekuńczego oraz wprowadzenie możliwości sporządzenia nowego aktu urodzenia (podobnie jak przy przysposobieniu anonimowym) dzieci przysposobionych po pozbawieniu rodziny władzy rodzicielskiej lub sierot.

Po przedstawieniu powyższych referatów skoncentrowano się w dyskusji na najbardziej istotnych zagadnieniach. W zakresie samego pojęcia „dobra dziecka” podkreślono, że jest ono nie tylko zasadą prawa rodzinnego, lecz również zasadą konstytucyjną (J. Ignatowicz). Zasady tej należy się dopatrywać nie tylko w przepisach odwołujących się bezpośrednio do dobra dziecka, lecz również odsyłających do zasad współżycia społecznego i do interesu społecznego (S. Kaleta). Zwrócono jednocześnie uwagę na to, że należy wystrzegać się standardowego pojmowania dobra dziecka, a nacisk kłaść na okoliczności konkretnego przypadku (Z. Ziemiński). Mówiąc o dobru dziecka ma się na względzie sytuację osoby niepełnoletniej, ale niekiedy celowe jest zastosowanie tego pojęcia do osób pełnoletnich nie w pełni sprawnych fizycznie i psychicznie, a także do dzieci pozamałżeńskich i to bez względu na ich wiek (J. S. Piątowski). Rozważany był także problem konfliktu dobra dziecka z innymi wartościami, w szczególności na tle aktu stanu cywilnego i orzeczenia rozvodu (J. Ignatowicz, J. S. Piątowski, S. Kaleta, A. Olejniczak). W dyskusji podjęte zostało również zagadnienie szczególności statusu kobiety wychowującej dzieci (S. Kaleta), zagwarantowania praw dziecka przed jego urodzeniem oraz władzy rodzicielskiej, której regulację w k.r.o. uznano za zbyt tradycyjną, z uwagi na nieograniczoną w zasadzie kompetencję rodziców (J. Ignatowicz). Szczególne zainteresowanie koncentrowało się wokół problemu rodzin niepełnych i opieki nad dzieckiem. Biologiczne ujęcie rodziny niepełnej zaproponowano uzupełnić w niektórych sytuacjach pojęciem psychologicznym (W. Piotrow-

ski). Z drugiej strony zwrócono uwagę na bardzo zróżnicowaną sytuację rodzin niepełnych w zależności od przyczyny jej powstania, w związku z czym nie zawsze możliwe są uogólnienia (J. Ignatowicz). Dyskutowany był także problem określania przez sądy wysokości alimentów w postaci procentu od otrzymywanego wynagrodzenia (M. Regent-Lechowicz, T. Smyczyński) oraz roli, jaką powinny spełniać zasiłki rodzinne (W. Piotrowski, T. Smyczyński). Żywe zainteresowanie wywołał problem rodzin zastępczych (J. Ignatowicz, S. Kalota, M. Safian). Postulowano konieczność uwzględnienia przy (regulacji sytuacji prawnej rodzin zastępczych i adopcji, odmiennych funkcji tych instytucji (M. Safjan). Krytycznie oceniono system opieki nad dzieckiem, który charakteryzuje się zbyt dużą liczbą działających organów, przy jednoczesnym braku koordynacji i ostrego podziału kompetencji między nimi (J. Ignatowicz). W dyskusji poruszone zostały ponadto problemy stosunków (mieszkaniowych z punktu widzenia preferencji rodzin wychowujących dzieci (K. Krzekotowska), zarządu majątkiem dziecka (A. Dyoniak), dostarczania środków utrzymania niezamężnej kobiecie wychowującej dzieci (M. Gilewicz) oraz funkcjonowania sądów rodzinnych (H. Włazewicz, A. Szymanowska). Wygłoszony został również komunikat na temat badań 'prowadzonych przez Zakład Prawa Pracy UAM w zakresie zabezpieczenia społecznego rodzin pracowniczych (B. Trepiński).

Uczestnicy sesji zwiedzili również Ośrodek Wychowawczo-Diagnostyczny w Poznaniu przy ul. Wągrowskiej, dokonujący badań specjalistycznych dzieci na użytek wydziałów rodzinnych sądów.

Na konferencji postawiono wiele nowych problemów badawczych i licznych postulatów *de lege ferenda*, w trakcie jej trwania przedstawione zostały wyniki nie opublikowanych dotąd badań. Sesja pozwoliła również na stwierdzenie, że w (różnych ośrodkach naukowych, władzach centralnych i terenowych oraz w organach wymiaru sprawiedliwości jest grupa ludzi żywo interesujących się problematyką dobra dziecka i rodziny. Wymiana poglądów i doświadczeń między nimi jest również cennym elementem konferencji.

Andrzej Dyoniak

XXI OGÓLNOPOLSKA SESJA ZAKŁADÓW PRAWA PAŃSTWOWEGO

W dniach 24 - 26 maja br. w Ślesinie pod Koninem odbyła się XXI doroczna Ogólnopolska Sesja Zakładów Prawa Państwowego, zorganizowana przez Zakład Prawa Państwowego UAM w Poznaniu. Tematem sesji była kontrola nad administracją w PRL. Obradom przewodniczyli profesorowie A. Mycielski, W. Szyszkowski, I. Grajewska.

Sesja rozpoczęła się spotkaniem z I sekretarzem KW PZPR w Koninie dr. Tadeuszem Grabskim i wojewodą konińskim mgr. Henrykiem Kazmierczakiem. Po wysłuchaniu interesująco przedstawionej informacji gości o dorobku i aktualnych problemach województwa — w nawiązaniu do tematyki sesji — rozwinęła się żywa dyskusja.

Pierwszy z referatów przygotowanych na sesję, zatytułowany „Problemy pojęcia i klasyfikacji form kontroli” przedstawił prof. dr habil. Feliks Siemieński (UAM). W pierwszej części Autor wskazał na różnice między kontrolą a nadzorem i kierownictwem. Kontrola oznacza jedynie badanie i ocenę działalności jednostki kontrolnej, nadzór i kierownictwo mają natomiast zakres szerszy. W nadzorze mieści się także możliwość ingerencji w działalności jednostki nadzorowanej w celu

skorygowania jej działalności, a kierownictwo oznacza — poza prawem kontroli i nadzoru — również ustalanie wzorców postępowania jednostki kierowanej. W dalszej części referatu Autor stwierdził, że najistotniejszą klasyfikacją rodzajów kontroli jest podział na kontrolę państwową i społeczną, przeprowadzony głównie — ale nie tylko — na podstawie kryterium podmiotu kontrolującego. Z tego punktu widzenia prof. Siemiński zaliczył do kontroli państwowej kontrolę sejmową, NIK, kontrolę wewnątrzadministracyjną, sądową, prokuratorską i rad narodowych (ta ostatnia ma charakter kontroli państwowej tylko w odniesieniu do organu zarządzająco-wykonawczego rady, poza tym jest kontrolą społeczną). Na kontrolę społeczną składają się natomiast kontrola opinii publicznej (środki masowego przekazu, organizacje społeczne, samorządy robotnicze, związki wyznaniowe) oraz skargi i wnioski obywateli.

Prof. dr habil. Jan Ziemiński (UMCS) w swoim referacie zajął się zadaniami, rolą ustrojową i trybem funkcjonowania NIK. W rezultacie obszernej analizy tych zagadnień, na podstawie zmian przepisów prawnych z 1976 r., Autor doszedł do wniosku, że mimo zwiększenia zakresu działania NIK jednocześnie podmiotowy zasięg jej działalności został zawężony w zasadzie do terenowych organów administracji (głównie gospodarczej). Wątpliwa jest też skuteczność kontrolowania przez NIK wykonania aktów normatywnych. Referent wskazał także na niespójności istniejące między przepisami, zwłaszcza art. 34 ust. 1 konstytucji i art. 6 ust. 3 ustawy o NIK oraz między art. 4 i art. 5 ust. 1 ustawy o NIK. W konkluzji prof. Ziemiński stwierdził, że aby zapewnić skuteczną kontrolę rządu nad podległymi mu jednostkami, nie była konieczna aż tak daleko idąca zmiana miejsca NIK w systemie organów państwowych.

Ko/lejny referat, zatytułowany „Specjalistyczne organy kontroli państwowej i ich charakterystyka” przedstawili doktorzy Hanna Suchocka, Antoni Rost i Łucjan Zawartowski (UAM). Autorzy zwrócili uwagę na wielość tych organów i szybki rozwój niektórych ich grup (zwłaszcza organów kontroli zapasów), częściowe dublowanie się ich zakresów działania, niezgodność nazw z posiadanymi uprawnieniami, brak ustalonych zasad koordynacji poczynań różnych organów kontrolnych.

Prof. dr habil. Wojciech Sokolewicz (INP PAN) wygłosił referat „Niektóre problemy regulacji prawnej komitetów kontroli społecznej”. Referent przedstawił przygotowanie i kształt przepisów prawnych dotyczących KKS, zwracając uwagę na brak precyzji niektórych sformułowań, a następnie omówił relacje między komitetami kontroli społecznej a innymi organami oraz skuteczność oddziaływania KKS na jednostki kontrolowane. Na podstawie tej analizy prof. Sokolewicz sformułował między innymi tezę, iż KKS są w rzeczywistości organami rad narodowych. Wskazując, że ostatecznym miernikiem trafności powołania tej instytucji będzie praktyka, Autor stwierdził, że widoczna była potrzeba znalezienia nowych rozwiązań w zakresie kontroli społecznej. Można jednak mieć wątpliwości, czy rozbudowana relacja prawna jest skutecznym bodźcem do pobudzania aktywności społecznej.

Ostatni referat na sesji przedstawili doc. dr habil. Tadeusz Smoliński (UAM) i mgr Janusz Witkowski (WKKS w Koninie). Referat ten dotyczył powołania i działalności komitetów w województwie konińskim. Autorzy zauważyli, że w pierwszym okresie swego istnienia komitety kontroli społecznej szczebla podstawowego dość często powoływały własne zespoły kontrolne, którym zresztą jednostki kontrolowane stwarzały niekiedy trudności w wykonywaniu ich zadań. W niektórych KKS wprowadzono dyżury, lecz mimo szerokiej informacji o ich pełnieniu, napływ uwag i wniosków obywateli był znikomy. Okazało się też, że wiele interwencji organów kontroli społecznej dotyczyło spraw prostych i oczywistych, które powinny być załatwiane z urzędu przez powołane do tego instytucje.

Po udzieleniu przez referentów odpowiedzi na dodatkowe pytania zgłoszone przez uczestników sesji, rozpoczęła się dyskusja, w której zabrało głos 12 osób.

Dyskutanci uznali, że tematyka sesji jest szczególnie ważna i aktualna. Prof. dr M. Rybicki (INP PAN) zauważył, że oprócz analizy rozwiązań prawnych, trzeba uwzględniać także stosunki polityczne, w tym "kontrolę polityczną realizowaną przez partię. Prof. dr W. Szyszkowski (UMK) wyraził pogląd, że kontrola państwowa w tradycyjnym znaczeniu to działalność NIK, w związku z czym wiele zagadnień omawianych na sesji wykracza poza właściwy temat. Generalnie wskazano w dyskusji brak spójnej koncepcji kontroli państwowej, widoczny zwłaszcza w ustawie z 1976 r., co podkreśliła prof. dr I. Grajewska (UŁ).

Kilku dyskutantów zabrało głos w sprawie pojęcia i klasyfikacji kontroli. Prof. dr nabili. K. Działocha (UWr) wypowiedział się — wobec istniejących niejasności i niekonsekwencji terminologicznych — za stosowaniem pojęć projektujących. Dr Z. Rykowski (INP PAN) zaproponował podział kontroli na kontrolę polityczną („nad władzą”) i kontrolę sprawności administracji („przez władzę”), a mgr R. Piotrowski (UW), mówiąc o zagadnieniu efektywności prawa konstytucyjnego na tle relacji między obywatelem a administracją, uznał je za bardziej istotne od podziału kontroli na państwową i społeczną.

Wiele uwagi w dyskusji poświęcono zmianie pozycji NIK, oceniając ją krytycznie w kontekście wzmacniania pozycji Sejmu. Szczególnie podkreślili to dr J. Jaskiernia (UJ) i dr R. Małajny (UŚ1), który wskazał też, że obecnie funkcja prawodawcza Sejmu jest znacznie silniejsza od funkcji kontrolnej. Prof. dr habil. K. Działocha stwierdził że zgodnie z konstytucją NIK nie można traktować jako organu administracji, a doc. dr Z. Jarosz (UW) zauważył, że również Prezes NIK nie może być uznany ani za organ naczelny, ani za organ administracji.

Wypowiadając się na temat komitetów kontroli społecznej prof. dr habil. T. Szymczak (UŁ) uznał, że od dawna widoczna jest potrzeba rozwinięcia silnej kontroli społecznej i utworzenie komitetów, stanowi taką próbę, mimo dostrzeganych w tej instytucji braków. Wyraził też pogląd, że o powodzeniu tej próby w znacznej mierze zadecyduje właściwy dobór członków KKS. Mgr F. Morski (UŚ1) stwierdził, że przede wszystkim należy ulepszać działalność organów już istniejących. Dr L. Zawartowski (UAM) podzielił się swoimi doświadczeniami z działalności różnych organów szczebla podstawowego, podkreślając wiele rozbieżności między założeniami teoretycznymi, prawem i praktyką.

Na zakończenie obrad głos zabrali ponownie referenci, pod adresem których zgłoszono dalsze pytania lub polemiki, po czym w imieniu organizatorów prof. dr habil. F. Siemieński podziękował uczestnikom sesji za przybycie i aktywny udział w obradach.

Antoni Rost

OGÓLNOPOLSKI ZJAZD ADMINISTRATYWISTÓW — PUŁAWY 1979 R.

Po kilkuletniej przerwie, reaktywowano w ubiegłym roku (tradycję zwoływania ogólnopolskich zjazdów administratywistów. Zjazd, którego organizatorem było środowisko lubelskie, odbył się w dniach od 5 do 8 czerwca w Buławach, gromadząc przedstawicieli niemal wszystkich ośrodków naukowych kraju. Uniwersytet poznański reprezentowany był przez (pracowników Zakładu Prawa Administracyjnego i Zakładu Teorii Organizacji Zarządzania, z prof. dr. habil. Z. Leońskim i prof. dr. habil. T. Rabską na czele.

W uroczystym otwarciu zjazdu, który zainaugurował z ramienia organizatorów doc. dr habilit. K. Sand, uczestniczył J. M. Rektor UMCS doc. dr habilit. Z. Ilczuk, przedstawiciel władz województwa lubelskiego w osobie wojewody lubelskiego mgr. M. Stępnia oraz władz dziekańskich Wydziału Prawa i Administracji UMCS. Gościem honorowym był nestor administratywistów polskich prof. E. Iserzon.

Podczas czterech dni zjazdu jego uczestnicy skupili swoją uwagę na dwóch zasadniczych kwestiach, a mianowicie — efektywności regulacji prawno-administracyjnej oraz — metodyki kształcenia kadr dla administracji państwowej. Pierwszy z wymienionych problemów, z uwagi na swą wieloaspektowość, został podzielony na poszczególne zagadnienia, nad którymi obradowano w wyłanianych na czas »posiedzeń przed- i popołudniowych sekcjach problemowych. Podstawę do dyskusji stanowiły przygotowane referaty i komunikaty.

W ramach sekcji problemowej „Efektywność regulacji prawno-administracyjnej w dziedzinie ochrony środowiska” uczestnicy zjazdu mieli możliwość zapoznać się z referatem mgr I. Lipowicz i mgr Cz. Martysza (UŚI), mgr J. Stelmasiaka (UMCS) oraz z komunikatem mgr E. Bojar-Went (UMCS).

W sekcji obradującej nad zagadnieniem „Efektywność regulacji prawno-administracyjnej w świetle KPA”, wysłuchano referatów problemowych prof. dr. habilit. J. Borkowskiego (UŁ) na temat przesłanek teoretyczno-prawnych efektywności »regulacji zagadnień proceduralnych w administracji i dr. M. Kierka (UMCS), omawiającego niektóre kwestie związane z szybkością postępowania przy równoczesnym zachowaniu podstawowych zasad praworządności. Obszerny referat przedstawiła także dr M. Stahl (UŁ), analizując w nim złożone zagadnienia efektywności administracyjnego prawa procesowego.

W toku ożywionej dyskusji nad szeroko pojmowaną efektywnością regulacji prawnych administracji, w której głos zabrali między innymi doc. dr habilit. J. Łętowski (IPP PAN), doc. dr. habilit. R. Paczulski (UMK) i prof. dr habilit. K. Sobczak (UW), wskazywano na liczne i złożone uwarunkowania, także pozaprawne, wpływające na efektywność regulacji prawnych w sferze administracji.

Wprowadzenie do dyskusji w sekcji obradującej nad „Efektywnością regulacji prawno-administracyjnej w świetle teorii i praktyki”, stanowiły referaty dr. A. Błasia (UWr) i dr. P. Sobala (UMCS). Ich Autorzy skupili swoją uwagę na złożonej naturze zjawisk organizacyjnych będących przedmiotem regulacji prawnej oraz kryteriach oceny i przesłankach regulacji prawno-administracyjnej. W ramach porządku obrad tej sekcji zgłoszono także dwa komunikaty: mgr A. Kazanowskiego (UMCS) i mgr. M. Zdyba (UMCS).

W czasie prac naukowych zjazdu zajmowano się wybranymi elementami polityki państwa w dziedzinie regulacji prawno-administracyjnej, a także zagadnieniami dotyczącymi funkcjonowania jednostek gospodarczych i państwowych w naszym kraju. Każdy z tych bloków problemowych stanowił przedmiot zainteresowania oddzielnej sekcji. W ramach pierwszej z nich dyskusja rozwinęła się na bazie referatów doc. dr. habilit. J. Langa (UW) — „Klasyfikacja i prawny charakter wystąpień obywateli w przepisach dotyczących komitetów kontroli społecznej” oraz dr M. Mincer (UMK) — „Uznanie jako instrument polityki administracyjnej”.

Wprowadzenie do dyskusji w drugiej z wyżej wymienionych sekcji stanowił referat dr. S. Głowackiego (IOZiDK), jak również komunikaty magistrów Z. Niewiadomskiego i H. Wyszynskiego (UMCS) oraz dr. R. Wiencha (IOZiDK).

Uczestnicy zjazdu zainteresowani problemem „Metodyka kształcenia kadr dla administracji państwowej” zorganizowali się w osobną sekcję. Ta grupa administratywistów i przedstawiciele praktyki, którzy do nich dołączyli, zapoznali się z referatem mgr. T. Górzyńskiej (IPP PAN) na temat: „Kształcenie kadry kierownicze administracji publicznej w świecie”, którego Autorka, opierając się na wybranych materiałach i dokumentach z różnych krajów, przedstawiła inte-

resujące kwestie edukacji kadr kierowniczych administracji w aspekcie porównawczym. W ramach obrad tej sekcji zaprezentowano także dotychczasowe wyniki prac Zakładu Teorii Organizacji Zarządzania UAM nad modelem zajęć dydaktycznych z przedmiotu „Zarządzanie gospodarką narodową”, a zwłaszcza nad opracowanym we wspomnianym Zakładzie programem ćwiczeń, o czym donosił w swoim komunikacie mgr A. Mirecki. Równocześnie przedstawiono uczestnikom zjazdu, przygotowany przez pracowników Zakładu Teorii Organizacji Zarządzania UAM, skrypt „Zarządzanie gospodarką narodową — materiały do ćwiczeń”. Prezentacji skryptu dokonał w imieniu zespołu Autorów mgr. R. Sowiński. Szeroka dyskusja, jaka się wywiązała na bazie powyższych wystąpień, wskazała wiele mankamentów i »niedociągnięć w aktualnie obowiązującym systemie kształcenia kadr kierowniczych i pracowników administracji.

Z uwagi na niezwykle bogaty program naukowy zjazdu nie sposób przedstawić nawet w skróconej formie choćby najważniejszych tylko tez, wniosków i postulatów zawartych w zarejestrowanych powyżej wystąpieniach. Nie pozostaną one jednak zapomniane, gdyż dzięki staraniom organizatorów zjazdu znalazły się w obszernej, bo liczącej 289 stron publikacji książkowej wydanej przez Zakład Prawa Administracyjnego i Nauk o Administracji UMCS, w końcu ubiegłego roku. Pozwoli to na częściowe przynajmniej, kontynuowanie prac podjętych w Puławach, podczas zjazdu następnego, którego organizacją w roku 1981 podjęli się administratorzy z Uniwersytetu im. Bolesława Bieruta we Wrocławiu.

Roman Sowiński

MIĘDZYNARODOWE KOLOKWIUM NA TEMAT TRANSPORTU MORSKIEGO WIELKICH IŁOŚCI ŁADUNKÓW

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu współpracuje od 1977 r. z Institut du Droit International des Transports (w skrócie: IDIT) w Rouen, Francja. Pierwszym efektem tej współpracy było zorganizowanie międzynarodowego kolokwium na temat umów przewozu morskiego wielkich ilości ładunków. Jako organizatorzy występowały obie instytucje — AE oraz IDIT — choć kolokwium odbyło się w Rouen, w salach konferencyjnych Zarządu Autonomicznego Portu, 11 maja 1979.

Kolokwium było przeznaczone dla pracowników nauki i dla praktyków. Temat jest znaczący w związku z rozwojem morskiego przewozu ładunków w ilościach znacznie przekraczających ładowność poszczególnego statku, (które planuje się niekiedy z wyprzedzeniem, a które dotychczas nie mają swej nadbudowy prawnej. Udział w kolokwium był odpłatny. Uczestnicy pochodzili z ośmiu państw; wśród pięciu reprezentantów Europy, Polska była jedynym państwem socjalistycznym. Na uwagę zasługuje udział przedstawicieli organizacji (międzynarodowych i to między państwowych (jak Europejskie!] Wspólnoty Gospodarczej, jej Rady Ministrów), jak też nierządowych (np. międzynarodowego zrzeszenia Propeller Club). O zainteresowaniu tematem i o pozytywnej ocenie inicjatywy zwołania kolokwium świadczy udział redakcji czasopism naukowych, fachowych i dzienników, które następnie opublikowały sprawozdania, komentarze i analizy merytoryczne poruszanych problemów. Tego rodzaju pozycji ukazało się co najmniej 15 (według dostępnych danych) w sześciu państwach.

Podstawą dyskusji były trzy referaty, opublikowane w wersji oryginalnej (w jęz. angielskim lub francuskim) i tłumaczone „na żywo” na drugi język podczas ich przedstawiania. Referaty miały naświetlić aspekty: ekonomiczny, praktycz-

no-handlowy oraz prawny kontraktów przewozowych wielkich ilości ładunków w transporcie morskim. Referentami byli:

J. Gautier — Problemy ekonomiczne przewozów morskich wielkich ilości ładunków. Zdaniem tego referenta nie mniej niż 73% ładunków w światowych obrotach morskich przewożonych jest na podstawie długoterminowych kontraktów i wielkość ta ma tendencję wzrastającą, gdyż nawet takie ładunki jak mięso (do 10 mln ton rocznie), a nawet banany (ok. 6,5 mln ton) wymagają przewozów planowych, które nie powinny ulegać fluktuacjom koniunkturalnym krótkookresowym. Ogólna masa ładunkowa wchodząca w rachubę przekracza już obecnie ilość 2,5 mld ton rocznie, z czego jednak 1,8 mld ton stanowi ropa naftowa i jej produkty;

M. Kamiński — Problemy praktyczne związane z realizacją kontraktów przewozowych wielkich ilości ładunków. Autor, znany polski praktyk, przedstawił trudności, jakie musi pokonać współcześnie przewoźnik morski przy realizacji kontraktów przewozowych. Są to trudności powszechne, na jakie natrafiają armatorzy wszelkich bander, wynikające szczególnie z nieprzewidywalnych akcji organów państwowych hamujących i dezorganizujących dostawy ładunków, a w tym najważniejszego ładunku — ropy naftowej.

J. Hołowiński — Problemy prawne kontraktów przewozowych w żegludze morskiej. Referent wystąpił z tezą, że należy zmienić dotychczasowy sposób analizowania problemu, według którego przeciwstawia się w kontraktach przewozowych interesy dysponentów ładunku interesom przewoźników morskich. Należy interesy te zsumować, połączyć i przeprowadzać kalkulacje, które znajdują optymalne rozwiązania dla całości interesów gospodarki narodowej lub co najmniej koncernu, w wielu wszak przypadkach koncernu w całości lub części państwowego. W tym celu referent przedstawił projekt formularza kontraktu przewozowego.

Obrady prowadził prezydent IDIT — F. Julia, stronę organizacyjną przygotował dyrektor naukowy IDIT, profesor prawa Uniwersytetu Rouen — B. Mercadal, który jest promotorem współpracy IDIT z polskimi uczelniami, koncepcję kolokwium zaproponowali polscy referenci z Akademii Ekonomicznej w Poznaniu. Z uwagi na zainteresowanie tematem, oczekuje się publikacji zaproponowanego formularza kontraktu morskiego i przedstawienia go do dalszej dyskusji kołom gospodarczym związanym z transportem morskim (izby żeglugowe, zrzeszenia załadowców, kluby ubezpieczeniowe i armatorskie, organy państwowe itp.), jak też pracownikom nauki, szczególnie ekonomistom i prawnikom morskim.

Elżbieta Hołowińska

SYSTEM OBSŁUGI WSI I ROLNICTWA

(Sprawozdanie z konferencji naukowej)

W dniach 23 - 24 maja 1979 r. obradowała w poznańskim Pałacu Działyńskich kolejna konferencja naukowa poświęcona ekonomicznym problemom obsługi wsi i rolnictwa. Organizatorem tych konferencji jest Komitet Organizacji Produkcji Rolnej i Gospodarki Żywnościowej PAN. Cechą tych, tradycyjnych już, spotkań jest to, że skupiają one ekonomistów rolnych i to zarówno przedstawiciele środowisk akademickich, jak również pracowników naukowych różnych instytutów resortowych. Stąd typowa dla poznańskich konferencji dość szeroka reprezentacja

różnych środowisk naukowych z całego kraju. Z niepokojem należy odnotować słabnące zainteresowanie tymi konferencjami przedstawicieli rolnictwa i praktyki gospodarczej.

Celem ostatniej konferencji było wszechstronne naświetlenie aktualnych problemów dotyczących organizacji i funkcjonowania obsługi wsi i rolnictwa. Na konferencji zaprezentowano 24 opracowania w postaci referatów i komunikatów naukowych. Referaty odznaczały się dość dużym stopniem zróżnicowania tematycznego oraz formą opracowania naukowego (od referatów porządkujących naszą wiedzę o rynku wiejskim po wycinkowe doniesienia z aktualnie prowadzonych badań przez poszczególne ośrodki naukowe w kraju). Problematykę poruszoną w ogłoszonych referatach przedstawić można w mniej lub bardziej spójnych grupach.

Prof. dr E. Gorzelak (SGPiS Warszawa) stwierdził w swym referacie, że „System obsługi rolnictwa stworzony po II wojnie światowej w PRL powstał dość żywiołowo, bez dostatecznej podbudowy teoretycznej, jako wynik doraźnych potrzeb i możliwości i dlatego nie jest on dzisiaj w pełni racjonalny”. Teza prof. Gorzelaka przewijała się jako myśl przewodnia obrad całej konferencji. W większości referatów oraz wystąpień dyskusyjnych zwracano uwagę na skutki tego stanu rzeczy. Zastanawiano się nad tym, co robić by aktualny system obsługi był bardziej racjonalny i sprawniej działał. Stąd też omówieniu ogólnych uwarunkowań społeczno-ekonomicznych, w które uwikłany jest system usługowo-handlowej obsługi wsi i rolnictwa, została poświęcona pierwsza grupa referatów. W swym wystąpieniu prof. dr habil S. Dyka (SIB Warszawa) zwrócił uwagę na konieczność dynamicznego pojmowania funkcji, jaką powinien spełniać rynek. Powinno się go bowiem traktować jako mechanizm dostosowujący do siebie działalność różnych jednostek gospodarczych oraz bieżącą alokację środków produkcji. Aktualnie rynek rolny tej funkcji nie spełnia. W 'sytuacji rynkowej — jaka się obecnie ukształtowała — utrwalił się mechanizm ekonomiki i organizacji handlu o cechach pasywnych, a przecież system obsługi wsi i rolnictwa powinien nie tylko doskonalić swój wewnętrzny system organizacyjno-ekonomiczny, lecz również stale dostosować się do przeobrażeń społecznych dokonujących się w rolnictwie, zwłaszcza w jego sektorze prywatnym. Tej właśnie kwestii dotyczył referat doc. dr hab. T. Romanowskiego („Wpływ przemian w rolnictwie indywidualnym na formy obsługi rolnictwa”). Natomiast stricte ekonomiczne aspekty funkcjonowania rynku rolnego omówione zostały w dwu referatach: prof. dr habil E. Sackiewicza (SIB Warszawa) „Stosunki rynkowe w sferze obsługi wsi i rolnictwa” oraz w referacie dr B. Gregora (UŁ) „Ocena skuteczności polityki cen w sterowaniu działalnością usługową na rzecz rolnictwa”.

Warto sobie uświadomić, że obecnie ponad 80% produkcji towarowej indywidualny rolnik sprzedaje na rynku uspołecznionym, nabywając na nim jednocześnie około 90% potrzebnych mu towarów. Stąd też niezwykle ważna rola przypada zapleczu obsługującemu rolnictwo, a usprawnienie działania kanałów zaopatrzenia i zbytu urasta do rangi problemu o wprost priorytetowym znaczeniu. Właśnie produkcyjnej obsłudze rolnictwa poświęconych zostało siedem dalszych referatów. Przedstawili je: dr S. Ciesła („Kredytowanie indywidualnych gospodarstw rolnych”; doc. dr F. Kędziorkowa („Obsługa producentów mleka przez spółdzielczość mleczarską” oraz mgr H. Kurek („Problemy organizacyjne zaopatrzenia w środki do produkcji rolnej w świetle przemian strukturalnych rolnictwa”) z AE w Krakowie; dr J. Marek („Wydatki inwestycyjno-produkcyjne ludności wiejskiej”); doc. dr habil. H. Szulce („Wpływ usług i wybranych środków informacyjnych na aktywizację podaży produkcji rolnej”) oraz mgr B. Sojkina z poznańskiej AE („Rola i miejsce sytetemu informacyjnego na rynku paszowym”) i wreszcie ostatni w tej grupie referat doc. dr habil. J. Turskiego (SIB Filia w Poznaniu) pt. „Efektywność zaopatrzenia gospodarstw rolnych w środki do produkcji rolnej”. Jak

wynika z badań przeprowadzonych przez docentów H. Szulce i J. Turskiego, na rynku rolnym wystąpiły ostatnio dość niepokojące objawy. Okazuje się, że usługi, pomimo swego wielkiego znaczenia, nie pełnią jednak funkcji stymulującej przemiany w procesie produkcji rolnej. Korzystanie z usług (wobec zaniku tzw. usług kompleksowych) ma charakter doraźny i często bardzo przypadkowy. Niedostateczne zaopatrzenie rynku w środki do produkcji rolnej stawia niekiedy rolników w sytuacji przymusowej. Materiał zaprezentowany przez doc. J. Turskiego pozwala stwierdzić, że z powodu ograniczeń w zaopatrzeniu wsi w potrzebne środki do produkcji rolnej, zamiast o rynku rolnym powinno się raczej mówić o dystrybucji, z całą świadomością wynikających z tego rozróżnienia konsekwencji.

Grupę trzecią, także dość niejednorodną, tworzą referaty, w których poruszano kwestię złożonych relacji zachodzących na styku gospodarstwa domowego i rynku. Sprawom warunków realizacji potrzeb konsumpcyjnych poświęcono cztery referaty, których tytuły dość wiernie oddają zawartą w nich treść. Dr J. Brzeziński wraz z doc. dr. nabil. K. S. Sową (SIB Filia w Krakowie) zaprezentowali referat „Funkcjonowanie handlu wiejskiego w opinii konsumentów”, z którego wynika, że jedynie 14% badanych przez nich respondentów ma możliwość nabywania artykułów spożywczych bez stania w kolejce. Trudności wywołane realizacją zakupów wprowadzają więc w pole obserwacji rynkowych jeszcze jeden czynnik determinujący wielkość popytu konsumpcyjnego. Bliższą analizę czynników określających popyt na usługi, zawierał materiał zaprezentowany przez mgr A. Irek (IHWIU Warszawa), a jego doskonałym dopełnieniem okazał się referat mgr K. Ciechocińskiej (IHWIU) poświęcony rozmiarom i strukturze wydatków na usługi zakupione przez członków chłopskich i robotniczo-chłopskich gospodarstw domowych. Tło dla obu wspomnianych wyżej referatów stanowił tekst zaprezentowany przez niżej podpisanego („Gospodarstwo domowe — gospodarstwo rolne, konkurencyjność funkcji i potrzeb”). O ile wymienione referaty dotyczyły zjawisk i procesów zachodzących po stronie popytu konsumpcyjnego, o tyle pozostałe referaty należące do tej grupy odnosiły się do problemów występujących po stronie podaży dóbr i usług¹.

Ostatnio wreszcie grupa referatów dotyczyła szeroko pojętych kwestii przestrzenno-organizacyjnego funkcjonowania usług w gminie. Podejmowano w nich ciągle aktualne sprawy wyboru wariantu ośrodka usługowego i dopasowania go do złożonych funkcji wiejskiej sieci osadniczej. Problematyki tej dotyczyły referaty przedstawicieli Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, mgr M. A. Szczur („Przestrzenne uwarunkowania obsługi produkcyjnej rolnictwa”) oraz doc. dr. habil. J. Fereńca („System obsługi produkcyjnej rolnictwa w gminie”). W zakresie tej problematyki mieści się także materiał przedstawiony przez dr K. Jaskowską („Problemy rozwoju ośrodków handlowo-usługowych w gminie”) z SIB, Filia w Lublinie. Jak stwierdził — charakteryzując tę grupę referatów — doc. dr A. Kaczor (SIB, Filia w Poznaniu) wspólną myślą przewodnią tej grupy referatów było wyraźne (w teorii) odchodzenie od ciągle jeszcze aktualnej (w praktyce) mody na tworzenie uniwersalnych modeli usług dla lokalnie zróżnicowanych i regionalnie niepowtarzalnych ośrodków gminnych.

Jak wynika z dokonanego przeglądu referatów, głównym i zgodnym nurtem przewijającym się w wypowiedziach wszystkich uczestników konferencji jest opinia, że przyszłość polskiego rolnictwa coraz bardziej zależy od warunków zewnętrz-

¹ Dotyczy to zwłaszcza następujących trzech referatów: mgr. A. Pikuli i mgr. L. Strzembickiego z Krakowa („Rozwój produkcyjnej i konsumpcyjnej obsługi wsi a zmiany w poziomie życia ludności w regionie krakowskim”) doc. dr hab. J. Ozdowskiego z SIB („Polityka zatrudnienia w usługach bytowych dla ludności wiejskiej i usługach produkcyjnych dla rolnictwa”) oraz mgr E. Urbanowskiej-Sojkin z AE w Poznaniu poświęconego podstawom tworzenia systemu informacyjnego zaopatrzenia konsumpcyjnego w handlu wiejskim.

nych, czyli od „otoczenia”, w którym ono działa. W tym też kierunku formułowane były postulaty zmierzające do usprawnienia istniejącego systemu obsługi rolnictwa. Materiały z konferencji opublikowane zostaną w specjalnym numerze „Postępów Nauk Rolniczych”.

Kazimierz Rogoziński

PRZEWÓD HABILITACYJNY DOKTORA ALEKSANDRA OKUNIEWSKIEGO

W dniu 9 lipca 1979 r. odbyło się pod przewodnictwem Dziekana Wydziału Planowania i Zarządzania Akademii Ekonomicznej w Poznaniu prof. dr. habil. Zygmunta Kowalczyka nadzwyczajne posiedzenie Rady Wydziału poświęcone zakończeniu przewodu habilitacyjnego doktora Aleksandra Okuniewskiego.

Aleksander Okuniewski urodził się 13 kwietnia 1926 r. w Poznaniu. W latach 1946 - 1950 studiował na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego, gdzie uzyskał dyplom magistra nauk ekonomiczno-politycznych. Równocześnie w latach 1941 - 1951 pracował zawodowo: w przemyśle poligraficznym, w administracji rolnictwa i na kierowniczych stanowiskach w przemyśle ceramiki budowlanej. Pracę w szkolnictwie wyższym rozpoczął z dniem 1 listopada 1950 r. jako asystent w Katedrze Ekonomii Politycznej b. Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu. W roku 1960 na podstawie rozprawy „Statystyczne badanie struktury i rozmieszczenia sieci handlu detalicznego na przykładzie województwa poznańskiego” uzyskał na WSE w Poznaniu stopień doktora nauk ekonomicznych. Po jej opublikowaniu w 1964 r. otrzymał nagrodę Ministra Szkolnictwa Wyższego. W okresie pracy w WSE okresowo prowadził zajęcia dydaktyczne z ekonomii politycznej i statystyki dla studentów innych wyższych uczelni w Poznaniu, w Warszawie i Krakowie. Z dniem 1 września 1962 r. został przeniesiony do Katedry Ekonomii Politycznej na Wydziale Prawa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W kwietniu 1969 r. został powołany na stanowisko docenta etatowego w Instytucie Ekonomii Politycznej UAM, na którym pozostaje dotąd. Od 1 września 1978 r. pełni funkcję kierownika Podyplomowego Studium Prawa Gospodarczego przy Wydziale Prawa i Administracji UAM.

Na dorobek naukowy dr. A. Okuniewskiego składają się prace z zakresu statystyki, historii gospodarczej i teorii ekonomii. Łącznie dr A. Okuniewski opublikował 8 monografii i studiów (w tym 3 we współautorstwie), 15 artykułów i komunikatów naukowych, 5 skryptów i innych pomocy dydaktycznych oraz 15 prac informacyjnych i recenzji książek. Ponadto w skład Jego dorobku wchodzi 6 opracowań badawczych niepublikowanych i ekspertyz, a także udział w redakcji 12 prac zbiorowych. Równoległe z pracą naukową i dydaktyczną dr A. Okuniewski prowadził ożywioną działalność organizacyjną i społeczną w ramach Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego oraz Komisji Nauk Ekonomicznych Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Za działalność tę został mu nadany Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski i szereg odznaczeń. Będąc członkiem PZPR, pełnił z wyboru wiele funkcji w organizacjach partyjnych w WSE i UAM, a także był wykładowcą WUML przy KW PZPR w Poznaniu.

Dla oceny dorobku naukowego dr. A. Okuniewskiego powołana została Komisja w składzie: prof. dr. habil. W. Rusiński (przewodniczący), prof. dr S. Kruszczyński, prof. dr. habil. J. Piasny i prof. dr. habil. W. Wilczyński. Rozprawę habilitacyjną — „Zatrudnienie a realizacja celu gospodarowania w socjalizmie” — i dorobek naukowy recenzowali: prof. dr Z. Marecka (UW), prof. dr. habil. M. Przedpelski (AE

Poznań) oraz prof. dr habil. A. Skrzypek (PG Gdańsk). Na podstawie pozytywnych recenzji Komisja zgłosiła wniosek o dopuszczenie dr. A. Okuniewskiego do kolokwium habilitacyjnego.

Po przedstawieniu przez habilitanta głównych tez rozprawy, przystąpiono do zadawania pytań. Prof. A. Skrzypek sformułował następujące pytania: na postawy konsumpcyjne w naszym społeczeństwie działa między innymi czynnik imitacji, czy jest realne aby działał on również na postawy produkcyjne, i co należałoby zrobić w tym kierunku?; jaką rolę odgrywa czas pracy i jego skracanie, jakie znaczenie ma czas wolny w realizacji celu gospodarowania?; jaka jest pełna wykładnia tezy zawartej w pracy, że tylko zatrudnienie pełne może być racjonalne? Z kolei prof. Przedpełski zapytał: jaka jest rola czynników kształtujących wydajność pracy i ich wykorzystania w oddziaływaniu na efektywność gospodarowania?; czym habilitant uzasadnia celowość wyróżnienia powszechności zatrudnienia i powszechności pracy?; ocena ekonomicznych i pozaekonomicznych efektów aktywizacji zawodowej kobiet. Doc. dr habil. Z. Romanow poprosił o odpowiedzi na pytania: czy można mówić o jedności czy dualizmie celów gospodarowania w skali gospodarki narodowej i w skali przedsiębiorstwa.

Na wstępie swej odpowiedzi, na pierwsze pytanie prof. A. Skrzyпка, habilitant wyraził pogląd, że występowanie naśladownictwa postaw produkcyjnych dokonuje się głównie przez oddziaływanie na ambicję pracowników oraz przez osiąganie przez nich korzyści identycznych lub podobnych do tych, jakie osiągają przy danym postępowaniu imitowani. Wpływanie na postawy produkcyjne poprzez wykorzystanie czynnika imitacji uważa on za celowe i realne; uważa też, że istnieją przykłady takiego oddziaływania. Znacznie skuteczniejsze jednak, zdaniem dr. Okuniewskiego, jest wykorzystywanie czynnika imitacji poprzez stwarzanie warunków zachęcających do imitacji dla uzyskania podobnych korzyści jednostkowych, jakie uzyskują przy swoich postawach produkcyjnych pracownicy w krajach wysoko rozwiniętych. Wszelkie osłabianie płacy jako narzędzia podziału według pracy, w wyniku tworzenia pozapłacowych przywilejów oraz niemożności zrealizowania potencjalnej siły nabywczej wynagrodzenia, uniemożliwia działanie czynnika imitacji na tle korzyści ekonomicznych. W odpowiedzi na drugie pytanie habilitant podkreślił, że trudno przecenić rolę czasu wolnego jako jednego z warunków realizacji celu gospodarowania w socjalizmie. Społeczeństwo socjalistyczne może rozwijać się tylko jako społeczeństwo, w którym jednostki poprzez samorealizację kreują potrzeby coraz to wyższego rzędu o charakterze twórczym, i tym samym zaspokajają je poprzez własną swobodną twórczość, a w coraz mniejszym stopniu w drodze przymusowego zużywania czasu i sił na wytwarzanie masowych środków dla zaspokojenia potrzeb elementarnych. Rozwiązanie problemu produkcji masowej widzi on w zastosowaniu osiągnięć postępu technicznego i poprzez zwrot w kierunku podniesienia jakości i trwałości wyrobów. Odpowiadając na trzecie pytanie, dr Okuniewski stwierdził, że zatrudnienie pełne jest warunkiem koniecznym, chociaż niewystarczającym, racjonalnego zatrudnienia. Racjonalne zatrudnienie oznacza, Jego zdaniem, nie tylko najlepsze wykorzystanie zatrudnionej siły roboczej, ale wykorzystanie wszelkiej potencjalnej siły roboczej — udostępnienia pracy wszystkim, którzy mogą i chcą pracować w ramach społecznego podziału pracy. Realizacja zasady pełnego zatrudnienia nie może być jednak przeprowadzona jako forma akcji socjalnej. Pełne zatrudnienie aby było racjonalne musi być realizowane w skali makroekonomicznej za pomocą wielu instrumentów i przy zachowaniu zasad rachunku w skali mikroekonomicznej.

W odpowiedzi na pytanie doc. Z. Romanowa, habilitant wyraził pogląd, że zakres gospodarowania i związana z tym całość lub częściowy charakter zadań społeczno-gospodarczych, jak i hierarchiczny charakter struktury celów przesądzają o tym, że cele gospodarowania przedsiębiorstw nie są identyczne ze społecznym

celem gospodarowania: nie są jednak antagonistyczne. Zasadniczą różnicę między celami przedsiębiorstw i celem gospodarki narodowej upatruje dr Okuniewski w tym, że kryterium racjonalności gospodarowania przedsiębiorstwa winno mieć charakter wyłącznie ekonomiczny i może dotyczyć krótkiego okresu, a kryterium racjonalności, w skali gospodarki narodowej, musi być wyznaczone przez cele społeczno-gospodarcze i winno odnosić się do długiego okresu.

Przechodząc do odpowiedzi na pierwsze pytanie prof. M. Przedpelskiego, habilitant podkreślił złożoność problemu zawartego w pytaniu, które wyraża się w tym, że na efektywność gospodarowania wpływa zarówno wydajność pracy, jak i zasobochłonność. Wśród czynników wydajności pracy, wpływających na efektywność gospodarowania, dr Okuniewski wyróżnił kwalifikacje — jako czynnik w pełni nieograniczony — oraz pośrednio także środki pracy, jako rezultat akumulacji doświadczenia produkcyjnego ludzi. Wszystkie pozostałe czynniki są ograniczone w swym pomnażaniu wydajności pracy. Tym samym, wpływ pierwszego z wymienionych czynników na efektywność gospodarowania jest zawsze zgodny z wektorem wzrostu — drugi zaś także, lecz tylko o tyle, o ile nie jest stosowany w sposób ekstensywny. Wpływ wszystkich pozostałych czynników kształtujących wydajność pracy na efektywność gospodarowania jest relatywny. W odpowiedzi na dalsze pytanie, wyraził pogląd, że sprowadzenie udziału ludności zdolnej do pracy, do uczestnictwa w pracy wyłącznie w formie zatrudnienia, stanowi zawężenie problemu. Powszechność pracy jest bowiem nie tylko pojęciem szerszym od powszechności zatrudnienia, ale jedynie realną, w sensie powszechności, do zrealizowania kategorią. W zależności od wieku i stanu zdrowia, każdy zdolny do pracy człowiek może wykonywać pracę społecznie użyteczną — ale, nie każdy może, i zdaniem habilitanta, nie każdy powinien być zatrudniony. Odpowiedzią na trzecie pytanie było obszerne omówienie warunków, w jakich należy rozpatrywać problem aktywizacji zawodowej kobiet oraz metody rachunku. Z punktu widzenia potrzeb gospodarki narodowej, wzrost aktywności zawodowej kobiet warunkował wręcz, w pewnym okresie, przyspieszenie tempa wzrostu i jest -zjawiskiem powszechnym w nowoczesnych społeczeństwach. Występują jednak także ujemne skutki nieprawidłowo realizowanej aktywizacji zawodowej kobiet, odczuwane przez zakłady pracy. Również w efektach pozaekonomicznych aktywizacji zawodowej kobiet, można, zdaniem dr Okuniewskiego, dostrzec zarówno zjawiska dodatnie, jak i ujemne; nie zmieni to jednak ogólnej tendencji do wzrostu aktywności zawodowej kobiet.

Następnie doc. R. Ławniczak sformułował pytanie: jaką rolę ma do spełnienia integracja krajów socjalistycznych w zakresie wykorzystania siły roboczej i jak widzi dr Okuniewski rolę migracji siły roboczej między krajami socjalistycznymi ze względu na realizację celu gospodarowania? Kolejne dwa pytania postawił prof. J. Wierzbicki, który — wnioskuje z odpowiedzi na pierwsze pytanie, że habilitant ocenia zjawisko imitacji konsumpcji wyłącznie negatywnie — zapytał, czy nie dostrzega on również wpływu pozytywnego i jako drugie — jeśli przyjąć pełne zatrudnienie jako zasadę konstytucyjną czy doktrynalną — czy do pełnego zatrudnienia trzeba koniecznie doprowadzać tylko na drodze ekonomicznej? W związku z całkowitym pominięciem w pracy habilitacyjnej problematyki pieniężnej i finansowej, prof. E. Czerwińska poprosiła dr. Okuniewskiego o wyjaśnienie, czy uwzględnienie problematyki pieniężnej, a w szczególności: cen, płac i polityki finansowej, wymagałoby innego postawienia problemu niż to zostało zrobione w pracy, lub jakie zmiany wniosłoby wprowadzenie tematyki pieniężnej do wniosków wyprowadzonych z badań prezentowanych w pracy.

W odpowiedzi na pytanie doc. R. Ławniczaka, habilitant przytoczył wiele przykładów (migracji siły roboczej między krajami socjalistycznymi oraz omówił różnice w charakterze migracji siły roboczej w socjalizmie i kapitalizmie. W pracy habilitacyjnej nie uwzględnił problematyki międzynarodowej migracji siły robo-

czej, gdyż Jego zdaniem, bogactwo tematyki, jaką zawiera wymaga jej osobnego opracowania. Uważa jednak, że migracja siły roboczej jest ważnym elementem integracji krajów socjalistycznych i może się ona ewidentnie przyczynić do pełniejszego i szybszego realizowania celu gospodarowania w krajach socjalistycznych dzięki bezpośredniej wymianie doświadczeń.

Odpowiadając na pytania prof. J. Wierzbickiego, dr Okuniewski wyjaśnił, że Jego zdaniem, w imitacji konsumpcji społeczeństw wyżej rozwiniętych gospodarczo, przeważają w naszym społeczeństwie — jak dotąd — zjawiska ujemne. Nie oznacza to jednak, aby nie można było zaobserwować dodatnich cech imitacji — jak chociażby w rozwoju turystyki i krajoznawstwa. Habilitant podniósł znaczenie wpływu czynnika imitacji na poprawę struktury konsumpcji, potrzebę zmian jakościowych i podniesienie kultury konsumpcji. W odpowiedzi na drugie pytanie, dr Okuniewski podkreślił, że pełne zatrudnienie wiąże się nierozłącznie z zatrudnieniem racjonalnym w sensie ekonomicznym. Tak rozumiane kryterium racjonalności zatrudnienia wyklucza realizowanie zatrudnienia pełnego na drodze pozaekonomicznej. Habilitant wyraził także pogląd, że pełne zatrudnienie musi być ujmowane w kontekście całokształtu socjalistycznych stosunków ekonomicznych i społeczno-politycznych, z uwzględnieniem szeroko rozumianego prawa do miejsca pracy oraz obowiązku pracy.

W odpowiedzi na ostatnie pytanie, habilitant w pełni podzielił pogląd prof. E. Czerwińskiej co do wagi problematyki finansowej i jej znaczenia w gospodarowaniu siłą roboczą. Pominięcie w rozprawie zagadnień płacy, pieniądza, cen i systemu finansowego uzasadnił przyjętą koncepcją pracy. Następnie przedstawił swój pogląd na rolę cen i płac w realizowaniu celu gospodarowania przy pełnym i racjonalnym zatrudnieniu. Wykazał przy tym, że utrzymanie cen sztywnych jako rezultatu mylenia stałości ze sztywnością cen jest, przy zmieniających się warunkach wytwarzania, sprzeczne z marksowską teorią wartości i ceny, a co gorsze — z racjonalnym gospodarowaniem. Z dziedziny polityki płac, dr Okuniewski omówił niebezpieczeństwa wynikające z nieprawidłowej struktury płac, niezachowania właściwych proporcji między funkcjami płacy dochodową i bodźcową oraz nadużywanie płacy jako narzędzia gospodarowania siłą roboczą.

Po zakończeniu odpowiedzi na pytania, odbyła się dyskusja, w której udział wzięli: prof. E. Czerwińska, prof. A. Skrzypek i prof. M. Przedpelski. Dyskutanci ocenili wysoko całokształt dorobku naukowego habilitanta i poziom rozprawy habilitacyjnej oraz odpowiedzi na pytania zadane w trakcie kolokwium.

W wyniku tajnego głosowania Rada Wydziału przyjęła kolokwium habilitacyjne i podjęła jednomyślną uchwałę o nadaniu doktorowi Aleksandrowi Okuniewskiemu stopnia naukowego doktora habilitowanego w zakresie ekonomii politycznej.

Kazimierz Dobrzański

WSPOMNIENIE POŚMIERTNE O TADEUSZU CYPRIANIE (1898 - 1979)

Dnia 8 sierpnia 1979 roku zmarł emerytowany profesor zwyczajny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu dr Tadeusz Cyprian.

Stosunkowo niedawno, bo w dniu 7 lutego 1977 roku z inicjatywy Instytutu Prawa Karnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu odbył się [jubileusz .55-)lecia (pracy naukowej Profesora. W czasie uroczystości zastępca Redaktora Naczelnego Ruchu Prawniczego Ekonomicznego i Socjologicznego prof, dr hab. Stanisław Kowalski wręczył Profesorowi Cyprianowi specjalny numer tego czasopisma, poświęcony uczczeniu Jego jubileuszu, a prezes Sądu Wojewódzkiego w Poznaniu dr Lech Domeracki wręczył Profesorowi — jako wieloletniemu sędziemu, zajmującemu w swym życiu liczne stanowiska w hierarchii sądowej — symboliczny dar, którym był łańcuch sędziowski.

W specjalnym numerze Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego przedstawiono nie tylko obszerny życiorys profesora dr Tadeusza Cypriana, ale także cały dorobek naukowy Jubilata, Jego bogatą działalność praktyczną, organizacyjną, dydaktyczno-wychowawczą i polityczną.

Prof. dr hab. Tadeusz Cyprian był postacią wybitną, o niezmiernie szerokich i różnorodnych zainteresowaniach. Obok prawa karnego poczesne miejsce w nich zajmowała fotografika (RPEiS, 1976 nr 4).

Jego dorobek naukowy w dziedzinie prawa karnego obejmuje kilkaset pozycji, w tym kilkanaście opracowań monograficznych. W szczególności interesowały Profesora zagadnienia przestępstw (międzynarodowych związanych z procesem norymberskim oraz zagadnienia związków zachodzących między prawem a techniką, motoryzacją i medycyną; zajmował się problemami mienia społecznego oraz chuli gaństwa. Wiele opracowań prof. dr. Tadeusza Cypriana, szczególnie związanych ze zbrodniami hitlerowskimi, weszło na stałe do lektury i świadomości przeciętnego Polaka. Wiele artykułów oraz dwie monografie ukazały się w językach obcych: angielskim, francuskim, niemieckim

W ciągu długiego, pracowitego i bogatego w wydarzenia życia prof, dr Tadeusz Cyprian pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji państwowych i społecznych: był członkiem Zespołu Rzecznawców Prawa w Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego (1953 - 1963), dziekanem Wydziału Prawa UAM (1955 - 1956), wicedyrektorem Instytutu Zachodniego (1956 - 1967), kierownikiem Katedry Prawa Karnego UAM (1967 - 1968), naczelnym redaktorem Zeszytów Naukowych UAM oraz członkiem kolegium redakcyjnego Problemów Kryminalistyki, samodzielnym pracownikiem nauki Instytutu Nauk Prawnych PAN (1957 - 1962) oraz członkiem Rady Naukowej tegoż Instytutu (1957 - 1960), członkiem Komisji Kodyfikacyjnej powołanej do opracowania projektu kodeksu karnego (1958 - 1963), członkiem Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce przy Ministerstwie Sprawiedliwości, członkiem grupy polskiej Association Internationale de Droit Pénal, członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Profesor Cyprian był promotorem ogromnej liczby prac magisterskich, a także kilkunastu rozpraw doktorskich. Recenzował także wiele rozpraw doktorskich i habilitacyjnych. Służył radą, pomocą i doświadczeniem młodym pracownikom nauki.

Prof. dr Tadeusz Cyprian był wybitnym prawnikiem — praktykiem i naukowcem, który wszystkie swe umiejętności i czas poświęcił pracy naukowej i dydaktyczno-wychowawczej oraz działalności organizacyjno-naukowej. Był człowiekiem wyjątkowo pracowitym, a jednocześnie skromnym, wielkim patriotą, człowiekiem o niezwykle prawym charakterze.

Za udział w (procesie norymberskim został odznaczony Orderem Odrodzenia Polski IV (klasy, a za udział w działaniach wojennych 1939-1945 — Medalem

Zwycięstwa i Wolności. Posiadał także Złoty Krzyż Zasługi, Medal Dziesięciolecia oraz Odznakę Zasłużonego Działacza Kultury za działalność na polu fotografii. Już po przejściu na emeryturę został odznaczony Medalem za Zasługi dla Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

Śmierć Profesora Tadeusza Cypriana stanowi dotkliwą stratę dla nauki prawa karnego w Polsce, a dla Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w szczególności. Odszedł od nas Człowiek wielkiego serca i umysłu, serdeczny przyjaciel, nauczyciel i wychowawca wielu pokoleń prawników. Wspomnienie o Nim pozostanie w naszej pamięci na zawsze.

Aleksander Ratajczak